

Горан Дамјанац, МА¹
au.unibl.org

УМЈЕТНИЧКО РУКОВОЂЕЊЕ ПОЗОРИШТИМА У БАЊАЛУЦИ: критеријуми при избору аутора и промишљање будућности позоришта Републике Српске или (Врло субјективан и помало ироничан поглед на естетичко-етички миље бањолучког театра)

Цитат: „У последње три деценије бирократска организација која није у природи позоришне уметности унела је у наше театарске куће непрофесионалност, стихијност и осредњост. Дилетантској самоуправи притекла је у помоћ коњукутура, потрошачки кич на плану културе и разорна деоба стваралачке енергије између театра, филма, телевизије, радија, естраде и нејразличитијих облика тезгарења. У том процесу прво су страдале пробе, девалвиран је сложени процес стварања представе. Уместо да пробе буду креативни чин, угледна радионица, оне су постале површини, неуротични сусрет глумаца и редитеља, оптерећен распуштеношћу, журбом, изостајањем и нерадом. Пробе које су биле театарска светиња почеле су да се руше, распуштају, скраћују и отказују. Претвориле су се често, у трагично бекство, чекалиште појединих извођача. И редитељ и глумци пристајали су, и још пристају, на понижавајуће компромисе у току проба. Са малим изузецима за представу се плаћа недопустиво висока цена. Етичка инсуфицијенција угрозила је само биће и постојање театра.“

Мирослав Беловић
„Уметност позоришне режије“ Београд 1994.

¹ goran.damjanac@au.unibl.org

У самом наслову и уводном цитату, покушао сам синтетизовати форму излагања, као и став који презентујем. Уз велики ризик, да се замјерим локалним умјетничким руководиоцима, ипак ми савјест није дала мира, те сам одлучио искористити јединствену прилику да јавно проговорим о проблемима бањолучких театарара. Присјећајући се естетско-етичких принципа великана свјетског театра, све ми говори да сам на правом путу и да овим чином испуњавам своју театарску етичку обавезу. Да ли ћу овим постићи нешто – нисам сигуран, али ми је намјера да подстакнем размишљања и расправу о овој теми, јер је мој утисак да су позоришта опасана високим бедемима сујете, зависти, ароганције, самољубља и ситносопственичких интереса, што нас нагони на детаљну анализу, критичко разматрање и предузимање активности да се оваквог стање промијени.

Очекујем да овај скуп својим стручним порукама допринесе позитивним промјенама, рушећи те бедеме, а унапређујући сарадњу и координацију позоришних кућа у циљу постизања што бољег квалитета и јачања позитивне конкуренције. У том смислу поздрављам идеју одржавања оваквог скупа и овакав начин комуникације у нади да у континуитету остварујемо позитиван

утицај струке на збивања у овој области.

ПРИВАТИЗАЦИЈА ЈАВНЕ ФУНКЦИЈЕ

Као неко ко већ довољно дуго промишља о позоришту, покушао сам одгонетнути којим се то критеријумима воде умјетнички руководиоци при креирању репертоара, избору драмских предложака, креативних стручних сарадника, редитеља, драматурга, као и у прављењу глумачке подјеле. И лаик би рекао да би у првом плану требало да буде квалитет. Након тога, статутарна афирмација домаћег аутора, тематски заокружена сезона, равномјерно оптерећење у задатостима глумачког ансамбла, афирмација млађих нараштаја и њихова припрема за будуће театарске кораке, афинитети домаће публике, циљање на одређене фестивале специфичних пропозиција итд.

Ипак, у нашем случају, не могу рећи да сам примијетио много од горе наведеног. У сасвим слободној анализи, вођен углавном емпиријском методом, покушао сам да на једном мјесту саберем критеријуме којима су се водили бањолучки умјетнички руководиоци посљедњих неколико сезона (у обзир узимам само театре који се финансирају из јавног буџета, јер

ови други немају статутарне обавезе према оснивачу тј. пореским обвезницима):

Критеријум 1: Ја теби – ти мени или натурална размјена. Можда и најфреквентнији критеријум у нашим театрима. Долази у неколико варијанти: враћање дуга, директна компензација и варијанта ја теби – а онда очекујем да и ти мени.

Критеријум 2: Родно мјесто. У оквиру овог критеријума издвајају се двије фреквентне варијанте. Да је аутор из родног мјеста умјетничког руководиоца и да је аутор из великог центра. У оба случаја, овај критеријум нам „гарантује генијалност“ аутора, с разликом да је код првих потребна одређена медијска афирмација, док се код ових других та генијалност подразумијева.

Критеријум 3: „тапшање по рамену“, ласкање колективу, фасцинација ликом и дјелом руководиоца. Обавезан предуслов за било какве даље преговоре о ангажману.

Критеријум 4: Да аутор није из струке за оно за шта се бира. У овом случају постоји читав низ примјера, гдје се као драмски писци, драматурзи, редитељи итд. појављују глумци, новинари, глумци, филмски радници, инсписијенти, рачуновође, глумци, самозвани књижевници, самозвани глумци, самозвани, самозвани, самозва-

ни... Нисам од конзервативаца који ће се стриктно држати принципа да диплома одређује позив. Историја умјетности врви од примјера који потврђују супротно, међутим толика количина генијалности на тако малом простору је, у најмању руку, сумњива.

Критеријум 5: Угледно име које својим ауторитетом и везама гарантује фестивалски живот представи. Ово је једини критеријум за који сматрам да има и своје позитивне стране. Наиме, овакав резон гарантује извјесну корист позоришној кући и стављање на регионалну театарску мапу. Али бих овај критеријум приписао дипломатским способностима управног менаџмента, његовим сарадницима и људима добре намјере окупљеним око тог менаџмента, неголи умјетничком руководству, као и детерминисаношћу политичким тренутком гдје се успјех постиже међудржавним уговорима, договорима и размјенама. Мана је што предодређеност учешћа на фестивалима не гарантује и квалитет, па смо имали случајеве да наше театре представљају неуспјеле (читај: отаљане) представе, што указује на насušну потребу да се у таквим случајевима мора остварити озбиљан ангажман струке и институција како би се обезбиједио адекватан квалитет и презентација достигнућа нашег театра.

Критеријуми квалитета и будућег статуса позоришне умјетности

Отужно звуче статистички подаци да на великој сцени у продукцији НПРС од оснивања Катедре за позоришну режију до данас нисмо видјели нити једну режију дипломанта Бањолучке академије, да се укупан број режија може избројати на прсте једне руке, а да се укупан број постављених текстова дипломаната драматургије може избројати на прсте друге руке. Што се тиче младих глумаца, статистика за посљедњих десетак година је незнатно боља, али узимајући у обзир број свршених студената глуме, вјероватно и гора. Уз овако слабу пропусност нове енергије и нових аутентичних поетика, у позориштима је завладала атмосфера снисходљивости, међусобне нетрпељивости и подсмјеха, те глумачког и сваког другог маниризма. Све наведено доводи нас у опасност да се у дугом периоду будућности не догоди ништа ново, да ће будуће генерације бити осуђене на очување само оне традиције коју и сада чувамо и да ћемо као културолошки топоним убрзо застарити, ако не и нестати, јер за праћење савремених тенденција нам неће бити довољно да изнова рециклирамо Кочића, Нушића и Ковачевића.

Веома је важно промијенити садашњу праксу приватизовања

јавне функције, те додворавања ауторима и кућама из окружења, а на уштрб квалитета и мотивације властитих снага и могућности. У том смислу, сматрам веома битним настојањима стручне јавности, а прије свега задужених институција за развој и утемељење научних поставки из ове области, да се кроз теорију и праксу јача улога и ангажман властитих капацитета града и Републике.

Ту посебно видим улогу и значај Универзитета, Академије умјетности са драмским, музичким и ликовним одсјеком, Бањалука Колеца и позоришних кућа да кроз већи ангажман властитих кадрова, указивањем већег повјерења властитим снагама, нарочитом младим из свих области који су стасали и жељно чекају прилику да се покажу и промовишу нашу средину и оно чиме располажемо. Истовремено, можемо вршити размјену кадрова, знања, достигнућа и реципрочном радити на промовисању нашег, а прихватајући и друге из окружења и сл. Не смијемо робовати малограђанском мишљењу „да све што је добро долази са стране, а да је наше недорасло садашњем тренутку или да нема довољно снаге и квалитета за напредак и развој.“

Стасали смо као средина битна за окружење, свакодневно се доказујемо на свим пољима у квалитетној организацији

умјетничких догађаја, што доказује и овогодишњи Театар фест и веома примјетно смо презентовали достигнућа наших умјетника широм Европе и свијета, гдје смо год имали прилику да наступају наши суграђани.

У том смислу, предлажем да се у програмској оријентацији и планирању садржаја стално води рачуна и о овим одредницама, како би, са једне стране пружили прилику нашим кадровима и стручњацима, а са друге стране промовисали властиту средину и валоризовали напоре наших људи и институција које брину о култури, њеном развоју и перспективама.

Не смијемо дозволити да се задовољавамо ситним, личним или интересима мањих група и да се затварамо у чауру, мислећи да смо само ми „**лијепи, велики и јаки**“ и да све морамо питати појединца, него се морамо отварати, развијати укусе јавног мњења, препуштајући критици наше дјеловање и провјеравајући квалитет и садржаје које нудимо.

Кроз овакав приступ треба мотивисати младе да се баве овим озбиљним и захтјевним активностима, које нису комерцијалне и не упућују на брзу валоризацију. Само активним односом према овим питањима, већим ангажовањем својих снага, пружајући им прилику да презентују сва она знања и умијећа која постижу на домаћој и

иностраној сцени можемо направити искорак и бити носиоци позитивних промјена у друштву, активизмом доприносити обогаћивању наше сцене, наше средине и наших кадрова. Како другачије можемо мотивисати ученике, студенте, научне и умјетничке раднике, него да буду носиоци позитивних промјена и прихватању савременог схватања ове људске дјелатности.

Упитајмо се, коме треба позориште??? Па треба нама, треба друштву, да обликујемо и коригујемо свијест и савјест, да помогнемо да се исправљају аномалије, да се пробуди свијест и превазиђу летаргија, учмалост и све присутнија бесперспективност, којом се свакодневно трујемо. Ту морамо тражити начине и модалитете, ангажовати младе и одважне људе, спремне да се хватају укоштац са свакодневним, тешким и сложеним проблемима живота.

Сматрам да је Бања Лука, за овај период од завршетка рата до данас, израсла у озбиљну средину која може да буде носилац развоја културе наше Републике, која може бити равноправан партнер великим културним центрима у окружењу и која треба да више да презентује властита достигнућа и мотивише нову енергију. Наши умјетници су наступали на међународној сцени и редовно су добијали похвале и признања, на понос нашег града и свих грађана. Мора бити прак-

са да се кроз ангажман наших снага и потенцијала, презентацију достигнућа и знања све више афирмише ова област, и оправдано тражи од надлежних институција да се још више улаже у кадрове, објекте, промоцију властитих институција и појединача.

Наведене циљеве и промјене боље могуће је остварити кроз јасно дефинисану програмску политику која ће бити подложна критици стручне јавности, а мање одређена жељама појединача. Истовремено, сматрам да је пожељно остваривати баланс између, условно речено „домаћег“ садржаја и онога што долази за стране, а у циљу унапређења квалитета и јачања конкуренције. То би морала постати стална пракса и правило понашања, како би се унапређивао квалитет, развијали властити капацитети, у што већем степену задовољио укус публике и стручне јавности, те изграђивао властити имиџ и мотивисао за даљи напредак и развој.

Како сам почео тако ћу и завршити – цитатом великог Мирослава Беловића, али овај пут у

позитивнијем тону, осјећајући да свако бављење позориштем на крају мора пружити неопходну наду и вјеру у бољу будућност:

„Кад се позоришта ослободе административног баласта, када се дотације буду трошиле на уметност, а не на мастиљарство, ослободиће се знатна средства која ће омогућити да се битно поправи материјални положај глумаца и редитеља. Везани за театар и пројекте у условима стваралачких проба, уметници ће моћи да све своје слободно време посвете раду на новим задацима. Редитељ и глумци ће нестрпљиво чекати нову пробу. Време између проба проводиће у анализи прекинуте шаховске партије, тражећи у себи глумачке и редитељске потезе које ће им омогућити даље напредовање. Измениће се квалитет рада на пробама, а и код куће. Пробе неће више бити у знаку расула и случајности. У позориште ће се вратити стваралачка концентрација. У позориштима ће поново почети да струји духовност без које нема сублимације живота у уметнички израз.“